

***Годишна информација
за плаќањата во Република
Северна Македонија
во 2020 година***

**ДИРЕКЦИЈА ЗА
ПЛАТНИ СИСТЕМИ**

**НАРОДНА
БАНКА НА
РЕПУБЛИКА
СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА**

СОДРЖИНА

1. ПЛАТЕЖНИ ТРАНСАКЦИИ	4
1.1 КРЕДИТНИ ТРАНСФЕРИ	5
1.2 ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ	8
2. ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА.....	14
3. КОРИСТЕЊЕ ГОТОВИНА	18
4. ПЛАТНИТЕ СИСТЕМИ ВО ЗЕМЈАТА.....	19
5. НАДОМЕСТОЦИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ	20

КРАТКО РЕЗИМЕ

Почитувањето на мерките и правилата за заштита на јавното здравје, меѓу коишто одржувањето социјална дистанца и изолацијата во услови на пандемија, придонесоа за менување на навиките и културата на плаќањата на потрошувачите во домашната и светската економија. Каналите за дигитално извршување на плаќањата станаа позначајни, особено електронското иницирање на кредитните трансфери и користењето на електронската трговија.

Во условите наметнати од пандемијата, и граѓаните и компаниите во нашата држава сè поголем број од плаќањата во домашниот платен промет ги извршуваа преку банките со користење на платежните картички и електронските кредитни трансфери. Вкупниот број плаќања извршени во 2020 година забележа годишен раст од 10,2% при остварени 140 милиони трансакции, како резултат на годишниот раст од 15,6% на бројот на плаќањата извршени со платежни картички во услови на годишен пад на бројот на кредитни трансфери од 3,6%. Ваквите движења придонесоа за раст на учеството на платежните картички од 6,2 п.п. достигнувајќи 56,2% во вкупните плаќања за сметка на намалено учество на кредитните трансфери (43,8%).

Вкупниот број електронски кредитни трансфери бележи годишен раст од 6,5%, наспроти падот кај кредитните трансфери иницирани на хартија од 11,5%.

Придобивките од дигитализацијата најмногу ги користеа компаниите при извршувањето на своите плаќања со кредитни трансфери, имајќи предвид дека учеството на електронски иницираните плаќања забележа годишен раст од 2,2 п.п. и достигна 56,1% во вкупните кредитни трансфери иницирани од правните лица. Граѓаните сè почесто го користеле електронското банкарство за вршење плаќања под влијание на корона-кризата, што придонесува кон значителен годишен раст од 31,3% на бројот на електронски иницираните кредитни трансфери, во услови на значително годишно намалување на бројот на кредитни трансфери иницирани на хартија од 17,8% коишто придонесуваат за намалување на вкупните кредитни трансфери на граѓаните од 7,2%. Следствено, учеството на електронски иницираните кредитни трансфери во вкупните кредитни трансфери на граѓаните забележува годишен раст од 9 п.п. и достигнува 30,7%. Граѓаните коишто претпочитале иницирање електронски плаќања, во најголема мера, односно 66,7% ги користеле персоналните сметачи за иницирање кредитен трансфер, 32,5% преку апликација на мобилниот телефон, а само 0,8% го користеле банкоматот за таа цел.

Во 2020 година е забележан постојан раст на плаќањата со платежни картички за купување производи и услуги од страна на нивните корисници. Растот на плаќањата во трговијата со платежни картички издадени од домашни издавачи на уреди лоцирани во земјата во 2020 година беше силен и изнесуваше 25,9%. Притоа, раст од 21% е забележан кај бројот на трансакции на физичките места на продажба, но впечатлив годишен раст од 121% е забележан кај плаќањата со картички на интернет.

Новите бесконтактни технологии сè повеќе се применуваат кај плаќањата со платежни картички. Учеството на бесконтактните плаќања со платежни картички постојано се зголемува и во 2020 година порасна за 15,8 п.п., достигнувајќи 72% во

вкупните плаќања со картички на физичките места на продажба. Ова е резултат пред сè на зголемувањето на бројот на бесконтактни картички издадени од страна на банките и поставувањето уреди за прифаќање бесконтактни плаќања, заменувајќи ги на овој начин контактните картички и уреди. Притоа, во 2020 година бесконтактните картички и уредите што ги прифаќаат достигнаа учество од 62,3% и 72,6% во вкупните издадени картички и поставени уреди, соодветно.

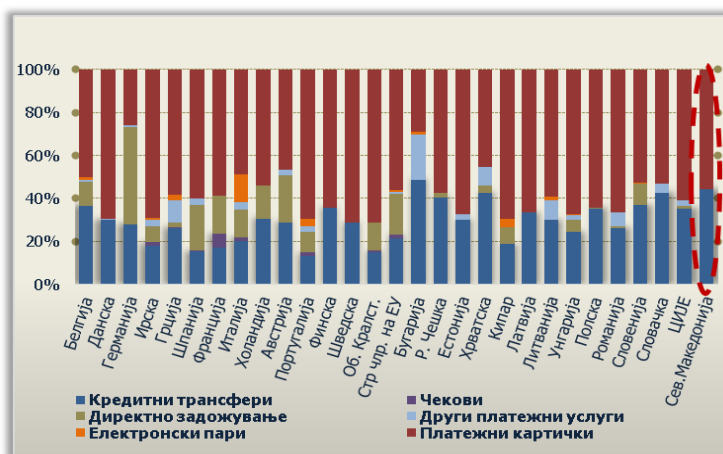
1. ПЛАТЕЖНИ ТРАНСАКЦИИ

Графикон 1
Учество во вкупниот број безготовински трансакции (%)

Извор: НБРСМ

Графикон 2
Учество во вкупниот број безготовински трансакции (%)

Извор: НБРСМ и ЕЦБ

Вкупниот број плаќања¹ остварени во земјата во 2020 година забележа годишен раст од 10,2%, при остварени 140 милиони трансакции. Притоа, продолжува трендот на зголемувањето на структурното учество на бројот на трансакции со платежни картички (56% во 2020 година), или годишен раст од 6 п.п., за сметка на намаленото учество на кредитните трансфери (44%). Промените во структурата, предводени од растот на учеството на плаќањата со платежни картички при зголемен број плаќања, во услови на корона-криза, неспорно укажуваат на промена во навиките на граѓаните и компаниите, поточно поголемо користење на дигиталните канали на пазарот на платежни услуги.

Споредбената анализа на податоците за плаќање со безготовински платни инструменти во земјата, во однос на постарите земји членки на ЕУ² и на земјите од групата ЦИЈЕ³ покажуваат дека во земјата, учеството на трансакциите со платежни картички во вкупниот број плаќања забележа годишен раст од 6 п.п. и достигна 56%, со што се изедначи со просекот на старите земји членки на ЕУ, но е пониско од просекот на земјите од ЦИЈЕ (61%).

¹ Плаќањата се однесуваат на трансакциите на правните и физичките лица (без секторот „монетарни финансиски институции“). Платните инструменти што се користат за извршување на плаќањата во Република Северна Македонија се кредитните трансфери и платежните картички, додека чековите беа во употреба до 2007 година, а директните задолжувања сè уште не се воведени како платен инструмент. Воедно, и покрај законската можност, не постојат трансакции со користење електронски пари.

² Австрија, Белгија, Германија, Грција, Данска, Ирска, Италија, Обединето Кралство, Португалија, Финска, Франција, Холандија, Шведска и Шпанија.

³ Бугарија, Естонија, Кипар, Латвија, Литванија, Полска, Република Чешка, Романија, Словачка, Словенија, Унгарија и Хрватска.

Поголемото прифаќање на безготовинските плаќања во земјата најверојатно произлегува и од промената во навиките на граѓаните под влијание на корона-кризата. Од друга страна, учеството на кредитните трансфери (44%) во вкупниот број на плаќањата е значително над просекот на земјите од ЕУ (21%) и ЦИЈЕ (35%). Ваквата состојба во земјата, пред сè, се должи на ограничената понуда на платежни услуги на домашниот пазар за разлика од понудата во постарите земји членки на ЕУ и земјите од групата ЦИЈЕ коишто имаат поголем спектар на платежни инструменти и услуги, но и повисок степен на дигитална писменост на корисниците на услугите. Така, директното задолжување преовладува во Германија (45%), голема употреба на чекови има во Франција (6%), а релативно висока примена на електронските пари во Италија (13%).

За разлика од зголемениот број трансакции, **вкупната вредност на плаќањата во земјата во 2020 година забележа годишен пад од 5% и изнесуваше 3.859 милијарди денари.** Притоа, движењата на структурните учества на платните инструменти во вкупната вредност на плаќањата е речиси непроменета во однос на изминатиот период, така што и натаму најголемиот дел од вредноста на трансакциите (98,1%) е извршен со кредитни трансфери, а само 1,9% од вредноста на плаќањата е остварена со употреба на платежните картички. Сепак, учеството на плаќањата со платежни картички забележува годишен раст од 0,5 п.п. во вкупната вредност на плаќањата, како резултат на сè поголемата употреба на платежните картички со кои беа извршени трансакции во вредност повисока за 27,9% во споредба со 2019 година.

1.1 КРЕДИТНИ ТРАНСФЕРИ

Вкупниот број плаќања извршени со кредитни трансфери во 2020 година изнесува 61,3 милиони трансакции и забележа годишен пад од 3,6%. Притоа, електронски иницираните кредитни трансфери остварија раст од 6,5%, додека кај кредитните трансфери иницирани на хартија е забележан пад од 11,5%, со што нивното учество во вкупните кредитни трансфери се сведе на 48,8% и 51,2%, соодветно. Сепак, учеството на електронски иницираните кредитни трансфери во земјата (48,8%) сè уште е на релативно ниско ниво, во споредба со постарите земји членки на ЕУ и на земјите од групата ЦИЈЕ (94,2% и 89,5%, соодветно).

Во структурата на кредитните трансфери од аспект на корисникот и натаму преовладуваат правните лица со 71,2%, додека, пак, остатокот од 28,8% се иницирани од физичките лица. Граѓаните сè почесто го користеле електронското банкарство за вршење плаќања под влијание на корона-кризата, што придонесува кон значителен годишен раст од 31,3% на бројот на електронски иницираните кредитни трансфери, во услови на значително годишно намалување на бројот на кредитни трансфери иницирани на хартија од 17,8% коишто придонесуваат за намалување на вкупните кредитни трансфери на граѓаните од 7,2%. Следствено, учеството на електронски иницираните кредитни трансфери во вкупните кредитни трансфери на граѓаните забележува годишен раст од 9

п.п. и достигнува 30,7%. Притоа, 66,7% ги користеле персоналните сметачи, 32,5% апликацијата на мобилниот телефон, а незначителен процент од населението го користеле банкоматот за таа цел. Карактеристично е да се напомене дека оваа година физичките лица значително ја зголемиле употребата на мобилен телефон за иницирање на плаќањата, така што во споредба со 2019 година, е забележан раст на учеството во вкупните електронски трансфери од 8,5 п.п., или за значителни 24,5 п.п. во однос на 2016 година⁴.

Табела1

Кредитни трансфери како безготовински платен инструмент за физички и правни лица (учество во %)

Број на Кредитни трансфери (структурално учество на физички и правни лица)	2016		2017		2018		2019		2020	
	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)
<i>Според иницијаторот на плаќањето</i>	28,0	72,0	29,0	71,0	29,0	71,0	30,0	70,0	28,8%	71,2%
<i>Според начинот на иницирање</i>										
хартиени	81,0	51,0	80,0	49,0	79,0	47,0	78,0	46,0	69,3	43,9
електронски	19,0	49,0	20,0	51,0	21,0	53,0	22,0	54,0	30,7	56,1
<i>Според уредот на којшто се иницирани електронските кредитни трансфери</i>										
персонален сметач	90,0	100,0	86,0	99,6	81,0	99,0	75,0	99,0	66,7	98,5
мобилен телефон	8,0	/	12,0	0,2	18,0	0,6	24,0	1,0	32,5	1,5
банкомат	2,0	/	2,0	/	1,0	/	1,0	/	0,7	/
<i>Учество на трајните налози во вкупни Кредитни трансфери</i>	15,8	0,2	19,0	0,2	19	0,2	18,3	0,2	16,2	0,2

Извор: НБРСМ

За разлика од физичките лица, правните лица го извршиле електронски поголемиот дел од вкупните кредитни трансфери, или 56,1%. Кај правните лица, од електронските канали преовладува употребата на персоналниот сметач, и тоа дури со цели 98,5%, а само 1,5% за таа цел ги користеле мобилните банкарски апликации.

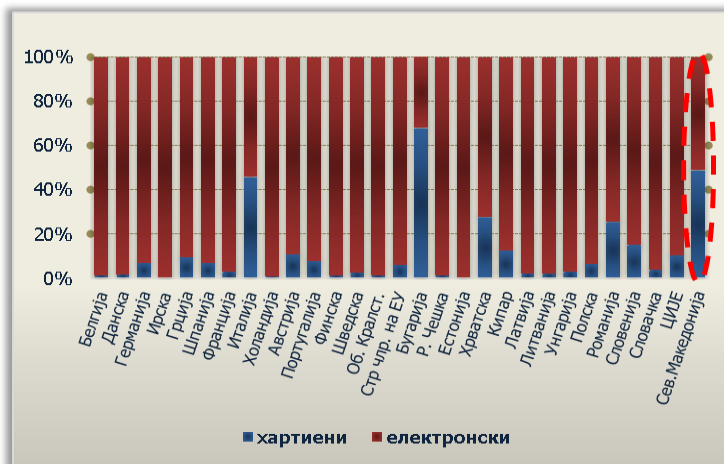
Употребата на трајниот налог, како поткатегија на кредитен трансфер со кој се овозможува извршување на безготовинското плаќање врз основа на договорен однос помеѓу имателот на трансакциската сметка и банката⁵, бележи благ пад од 2,1 п.п. кај физичките лица, при што неговото учество во вкупните кредитни трансфери изнесува 16,2%.

⁴ Прибирањето податоци од ваков тип започнува во 2016 година, согласно со новата регулатива којашто ја донесе Народната банка на почетокот на 2016 година во којашто беа транспонирани голем дел од методолошките основи и барања од Регулацијата за платежната статистика бр. 1409/2013 на ЕЦБ, обезбедувајќи истовремено конзистентност и со методологијата за платежна статистика на БИС.

⁵ Со склучувањето на договорот, имателот на трансакциската сметка како плаќач ѝ одобрува на банката да издаде налог за плаќање на товар на неговата трансакциска сметка и да го спроведе плаќањето во одреден износ во полза на одреден примач, на пример плаќање сметки за струја, вода и други услуги. Исто така, во оваа поткатегија се вклучуваат и останатите безготовински плаќања извршени на товар на трансакциските сметки во банката врз основа на договорниот однос помеѓу банката и нејзините клиенти, а се однесуваат на наплата на рати за отплата на кредит, камати, провизии, дивиденди и задолжувања на сметката по некои други основи.

Иако електронскиот начин на иницирање на плаќањата заради неговата ефикасност, практичност и безбедност во услови на пандемија сè повеќе се прифаќа во земјата, сепак споредбените податоци покажуваат дека во земјата има релативно пониско структурно учество на бројот на електронски иницирани трансакции со кредитни трансфери (48,8%), во споредба со старите земји членки на ЕУ и земјите од ЦИЈЕ, каде што учеството на електронски иницирани кредитни трансфери во вкупниот број трансакции со кредитни трансфери изнесува

Графикон 3
Учество во вкупниот број трансакции со кредитни трансфери (%)

Извор: НБРСМ и ЕЦБ

94,2% и 89,5%, соодветно. Притоа, електронското иницирање кредитни трансфери преовладува во Белгија, Холандија, Финска, Република Чешка и Обединетото Кралство (99%), додека земја каде што кредитните трансфери се иницираат претежно на шалтерите на банките е Бугарија (68%), а високо учество е забележано и кај Италија (46%).

Вкупната вредност на плаќањата извршени со кредитни трансфери во земјата во 2020 година изнесуваше 3.786 милијарди денари и забележа годишен пад од 5,5% (со структурно учество 6,3% од остварената вредност од страна на физички лица, наспроти 93,7% од вредноста остварена од страна на правните лица). Притоа, слично како и кај бројот на трансакции остварени со кредитни трансфери, забележан е раст и на вредноста на електронски иницираните кредитни трансфери (1,4%), во споредба со кредитните трансфери иницирани на хартија коишто бележат пад (12,6%).

Според уредот на којшто се иницирани електронските кредитни трансфери, 99,4% од вредноста на плаќањата на правните лица е остварена со употребата на персонален сметач, додека вредноста на плаќањата на физичките лица со употребата на персонален сметач учествува со 75,7% во вкупната вредност на електронските кредитни трансфери што ги извршиле. Зголемување од 5,8 п.п. во однос на 2019 година се забележува кај остварената вредност со кредитните трансфери иницирани преку мобилен телефон од страна на физичките лица, односно значителни 23,8% од вредноста, наспроти 0,6% од вредноста остварена со употребата на мобилен телефон од страна на правните лица. Незначителен дел од вредноста (0,5%) е остварена со употреба на банкомати за иницирање кредитен трансфер од страна на физичките лица.

Табела 2

Вредност на кредитните трансфери како безготовински платен инструмент за физичките и правните лица (учество во %)

Вредност на Кредитни трансфери (структурално учество на физички и правни лица)	2016		2017		2018		2019		2020	
	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)	Физички лица (%)	Правни лица (%)
<i>Според иницијаторот на плаќањето</i>	5,9	94,1	5,8	94,3	6,0	94,0	6,0	94,0	6,3	93,7
<i>Според начинот на иницирање</i>										
хартиени	85,5	47,3	81,5	47,7	83,4	47,5	85,0	46,8	80,3	43,1
електронски	14,5	52,7	18,5	52,3	16,6	52,5	15,0	53,2	19,7	56,9
<i>Според уредот на којшто се иницирани електронските кредитни трансфери</i>										
персонален сметач	94,2	100,0	92,6	99,9	88,6	99,8	81,4	99,6	75,7	99,4
мобилен телефон	4,8	/	6,7	0,1	10,8	0,2	18,0	0,4	23,8	0,6
банкомат	1,0	/	0,7	/	0,6	/	0,6	/	0,5	/
<i>Учество на трајните налози во вкупни Кредитни трансфери</i>	5,3	0,3	6,4	0,2	6	0,2	6,2	0,2	5,3	0,2

Извор: НБРСМ

Учеството на трајните налози во вкупната вредност на остварените кредитни трансфери во 2020 година кај физичките лица изнесуваше 5,3% и забележа умерено намалување во однос на претходната година (за 0,9 п.п.). Од друга страна, учеството на вредноста на трајните налози иницирани од правните лица и натаму е ниско (0,2%).

1.2 ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ

Вкупниот број трансакции со платежни картички издадени од домашни издавачи на уреди лоцирани во земјата во 2020 година изнесува 106,4 милиони трансакции и забележа годишен раст од 15,6%. И оваа година, како и минатите години се забележува силен раст на плаќањата во трговијата со платежни картички, којшто во 2020 година изнесуваше 25,9%. Овој пораст се должи пред сè на зачестеното користење на платежните картички на виртуелните (интернет) места на продажба каде што е забележан годишен раст од 121%. Притоа, и во оваа како и во изминатите години, расте структурното учество на бројот на трансакции на физичките места на продажба за 3 п.п. достигнувајќи 70%, за сметка на намаленото учество за 6 п.п. на трансакциите за повлекување готовина од банкоматите (23%). Менувањето на навиките на граѓаните заради условите коишто ги наметна пандемијата на ковид-19 придонесе и за значителен раст на употребата на платежните картички на домашните виртуелни (интернет) места на продажба, коешто изнесува 7%, но е сè уште релативно ниско, а ниска е и употребата на картичките за депонирање готовина на банкоматите во земјата.

Во 2020 година, на уредите лоцирани во земјата се извршени 4,4 милиони трансакции со платежни картички издадени од странски издавачи (висок годишен пад од 35,6%). Намалувањето на овие трансакции е очекувано поради затворањето на границите и намалените патувања како последица на глобалната

здравствена криза. Сепак, од аспект на структурата и навиките на употребата на странските платежни картички во земјата, сè уште е видлива нивната сè поголема употреба за плаќања на физичките места на продажба (учество од 73%), при стабилна и непроменета употреба за повлекување готовина од банкоматите (учество од 20%). Притоа, евидентиран е годишен раст од 4 п.п., односно учество од 7% на употребата на странските платежни картички за плаќање на домашните виртуелни (интернет) места на продажба, што веројатно се должи на промена на навиките, поточно поголемо користење на електронската трговија во услови на ограничени патувања наметнати од пандемијата на ковид-19.

Со платежните картички издадени од домашни издавачи на уредите лоцирани надвор од земјата, во 2020 година се извршени 5,7 милиони трансакции, што претставува значително намалување за 31,5% во однос на минатата година пред сè како резултат на затворањето на границите и бројните процедури за напуштање на земјата и/или влез во другите земји, во време на пандемија. За разлика од големата употреба на банкоматите во земјата за подигање готовина со платежните картички од домашните издавачи, но и од странските издавачи, имателите на картички издадени од домашни издавачи при патувањето надвор од земјата не ги користат често странските банкомати и не подигаат значителни износи на готовина (учество од 3% во бројот на вкупните трансакции со картички од домашни издавачи на уреди надвор од земјата). Во услови на пандемија, очекувана е и зголемената употреба на платежните картички од домашни издавачи за плаќање на виртуелните (интернет) места на продажба на странски субјекти (48%) коешто забележа раст од 7 п.п. во однос на 2019 година, со што речиси се изедначи со учеството на плаќањата на физичките места на продажба (49%), што секако е резултат на менување на навиките на граѓаните поточно сè поголемо користење на услугите од електронската трговија.

Графикон 4

Учество во вкупниот број трансакции со платежни картички

Извор: НБРСМ

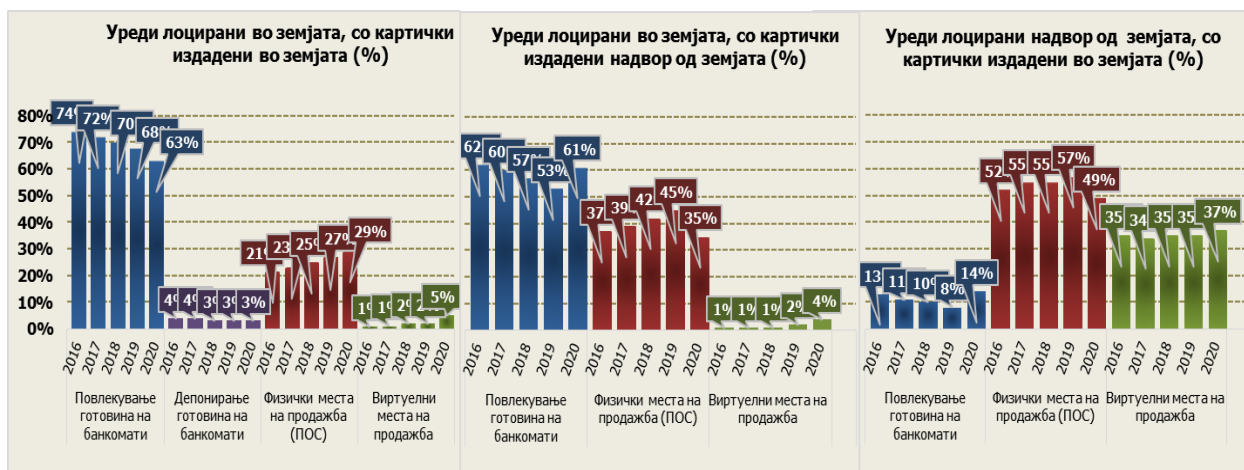
Вкупната вредност на трансакции со платежни картички издадени од домашни издавачи на уреди лоцирани во земјата во 2020 година изнесува 224,5

милијарди денари и забележа годишен раст од 12%. Слично како и кај бројот на остварени трансакции со платежни картички издадени од домашни издавачи на уреди лоцирани во земјата, во 2020 година се забележува висок годишен раст на плаќањата во трговијата од 30%. **Имено, од аспект на вредноста на трансакциите остварени со платежни картички,** како резултат на условите наметнати од пандемијата на ковид-19, **забележан е многу висок годишен раст од 143%.** Притоа, иако преовладува употребата на платежните картички за повлекување готовина на банкоматите (63%), се забележува позитивен, нагорен тренд на зголемување на учеството на платежните картички за вршење плаќања на уредите на физичките места на продажба (29%) и на виртуелните места на продажба за 3 п.п. (5%), додека, пак, депонирањето готовина на банкоматите и натаму е ниско и непроменето (3%).

При користењето на платежните картички издадени во странство на уреди лоцирани во земјата се забележува зголемување на учеството на повлекувањето готовина од банкоматите за сметка на намалување на учеството во вредноста на трансакциите со платежни картички за плаќања на физичките места на продажба. Имено, во 2020 година беа остварени трансакции во вредност од 18,3 милијарди денари, при високо учество на трансакциите за повлекување готовина на банкоматите (61%), коешто бележи тренд на зголемување за 8 п.п., во споредба со 2019 година. Од друга страна, учеството на трансакциите со платежните картички за вршење плаќања на физички места во трговијата забележа годишен пад од 10 п.п. и достигна 35% во 2020 година. Исто така, се забележува умерен раст од 2 п.п. на учеството на трансакциите на виртуелни места на продажба (4%) во однос на 2019 година.

Графикон 5

Учество во вкупната вредност на трансакциите со платежни картички

Извор: НБРСМ

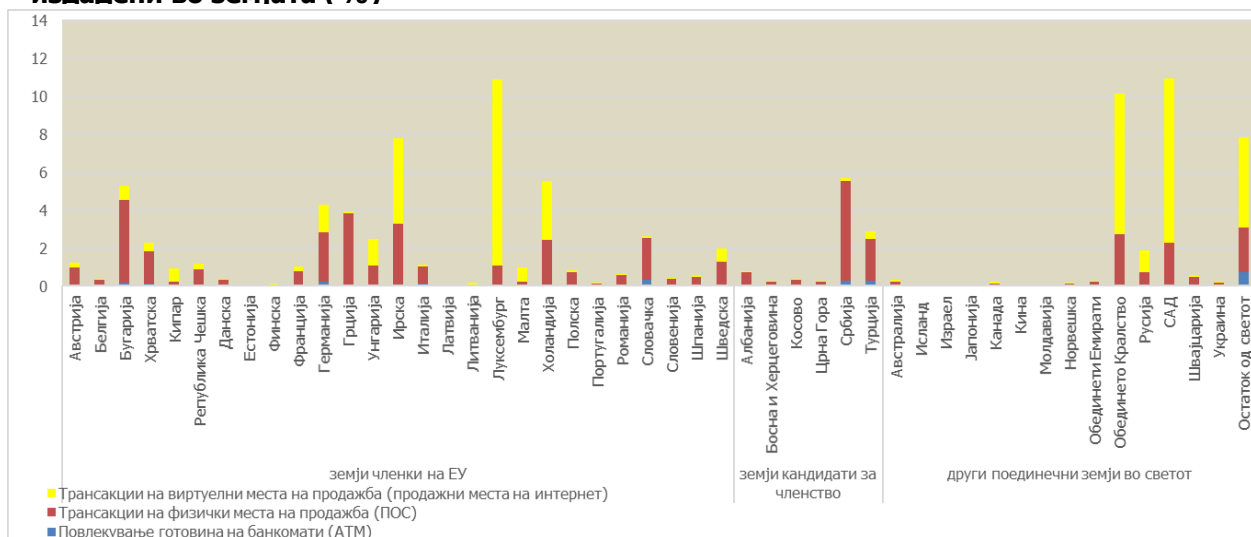
Вредноста на трансакциите со платежните картички издадени во земјата на уредите лоцирани во странство во 2020 година изнесуваше 10,2 милијарди

денари и очекувано бележи значителен годишен пад од 42,3% во однос на минатата 2019 година. Притоа, се забележува висока употреба на платежните картички на физичките места на продажба во странство (учество од 49%), но со годишен пад од 8 п.п. во однос на изминатата 2019 година, за сметка на зголеменото учеството на повлекувањето на готовината на банкоматите со учество од 14%, или повеќе за 6 п.п. во однос на 2019 година. Учеството на платежните картички за вршење плаќања на виртуелните места на продажба во 2020 година бележи умерен раст од 2 п.п., или учество од 37%.

Анализата на **географските аспекти на прекуграничните плаќања** остварени со платежни картички издадени во земјата на уредите лоцирани во странство, со затворањето на границите во првите месеци од појавата на пандемијата на ковид-19, како и натамошното ограничување на можноста за патување надвор од нашата земја укажува дека имателите на картичките извршиле најголем број трансакции на физичките места на продажба во соседните земји, пред сè во Србија, Бугарија и Грција, при што релативно голем број трансакции се извршени и во Ирска, Обединетото Кралство и Германија. Во однос на интернет-трговијата, најголемиот број трансакции на виртуелните места на продажба се извршени во Луксембург, САД и Обединетото Кралство, по што следат Ирска и Холандија. Ограничените можности на граѓаните да патуваат надвор од нашата земја доведе и до намалена употреба на домашните картички за повлекување готовина, при што земјите во кои домашните картички најмногу се користеле за повлекување готовина се Србија, Словачка и Турција.

Графикон 6

Учество во вкупниот број трансакции на уредите опслужувани од страна на нерезидентни обезбедувачи на платежни услуги надвор од земјата со картички издадени во земјата (%)

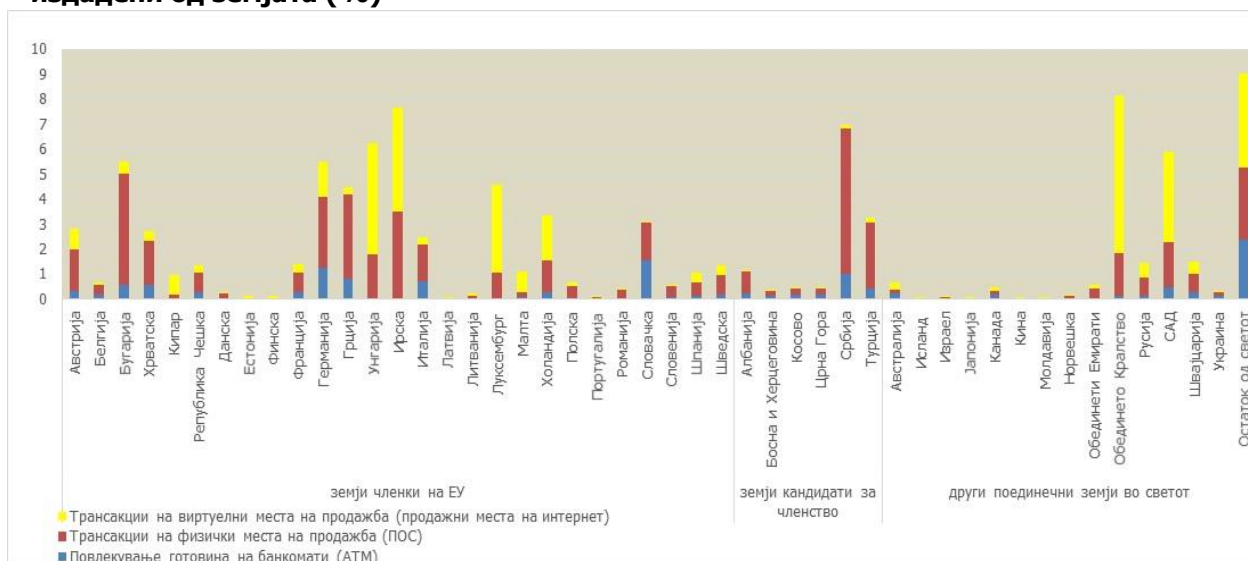

Извор: НБРСМ

Од аспект на вредноста на прекуграничните плаќања извршени со **платежни картички издадени во земјата на уредите лоцирани во странство**, најголема вредност на трансакции е остварена на физичките места на продажба, и тоа во Србија, Бугарија и Ирска, како и на виртуелните места на продажба, каде што преовладува вредноста на трансакциите извршени во Обединетото Кралство, САД, Унгарија, Ирска и Луксембург. Најголема вредност на трансакции за повлекување готовина со домашни картички е евидентирана во Словачка, Германија и Србија.

Графикон 7

Учество во вкупната вредност на трансакции на уредите опслужувани од страна на нерезидентни обезбедувачи на платежни услуги надвор од земјата со картички издадени од земјата (%)

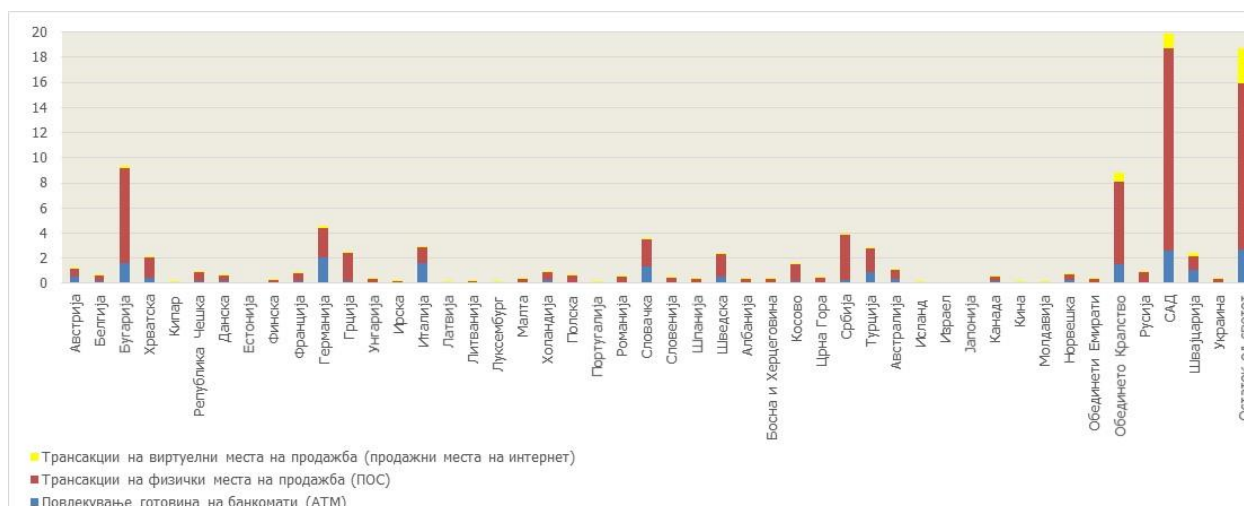

Извор: НБРСМ

Најголемиот број од прекуграничните трансакции извршени со **употреба на платежни картички издадени надвор од земјата** на физичките места на продажба во домашната економија се направени со платежните картички издадени од САД, Бугарија, Обединетото Кралство и Србија, како и за повлекување готовина со платежните картички издадени во САД, Обединетото Кралство, Германија и Италија. Во однос на интернет-трговијата, каде што е остварен најмал број трансакции со платежни картички, преовладува бројот на трансакции на виртуелните места на продажба со употреба на платежните картички издадени од САД и Обединетото Кралство.

Графикон 8

Учество во вкупниот број на трансакции на уредите опслужувани од страна на резидентни обезбедувачи на платежни услуги во земјата со картички издадени надвор од земјата (%)

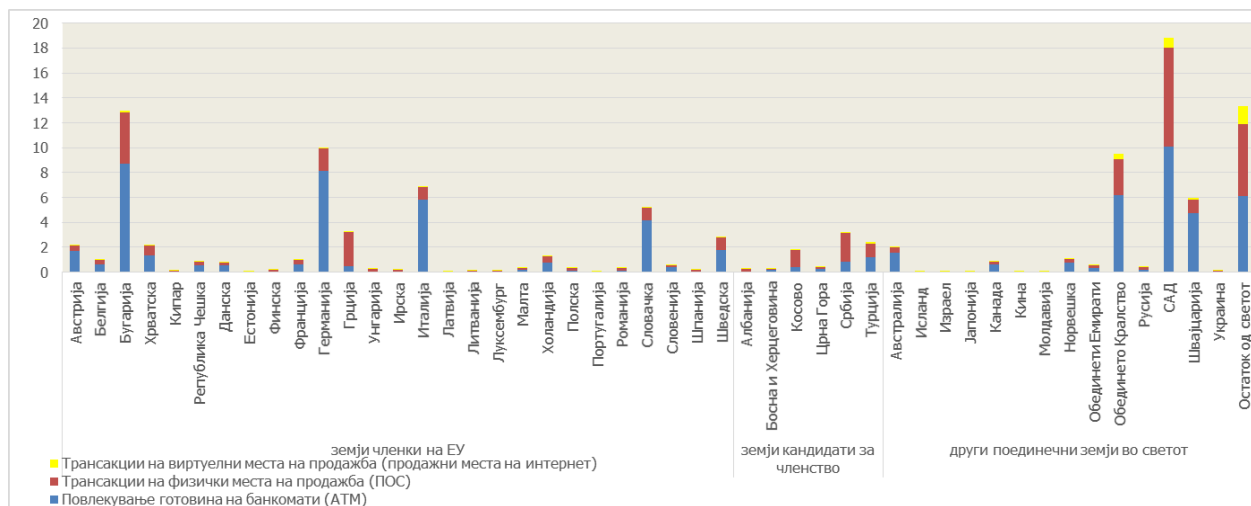

Извор: НБРСМ

Од аспект на вредноста на прекуграничните плаќања остварени со употреба на платежни картички издадени надвор од земјата на уредите лоцирани во земјата, најголема вредност на трансакции е остварена за повлекување готовина на банкоматите, и тоа со картичките издадени од САД, Бугарија, Германија, Италија, Обединетото Кралство, Швајцарија, како и на физичките места на продажба во земјата особено со картичките издадени од САД, Бугарија, Грција и Обединетото Кралство. Како и кај бројот на трансакциите остварени со платежни картички издадени надвор од земјата на уредите лоцирани во земјата, така и кај вредноста, најмала вредност на трансакции е остварена на виртуелните места на продажба во земјата, и тоа повторно со најголема употреба на картичките издадени од САД и Обединетото Кралство.

Графикон 9

Учество во вкупната вредност на трансакции на уредите опслужувани од страна на резидентни обезбедувачи на платежни услуги во земјата со картички издадени надвор од земјата (%)

Извор: НБРСМ

2. ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА

Вкупниот број трансакциски сметки во земјата отворени кај деловните банки на крајот на 2020 година изнесува 3,82 милиона и бележи годишен пад од 3,7%. Од вкупниот број трансакциски сметки, 95,2% се сметки на физички лица коишто бележат годишен пад од 3,8%, додека остатокот од 4,8% се сметки на правни лица коишто исто така бележат умерен годишен пад од 1,3%. Вкупниот број сметки достапни преку персонален сметач или друг уред за извештаи и/или плаќања (сметките овозможуваат увид во состојбата, а дел од нив и иницирање електронски плаќања) изнесува 1.509 илјади и учествува со 39,5% во вкупниот број трансакциски сметки, што забележува пораст од 8.5 п.п. во однос на 2019 година. Учеството на бројот на сметките достапни за иницирање електронски плаќања во сметките коишто овозможуваат увид во состојбата на сметката е речиси непроменето, во споредба со крајот на 2019 година (37%), при зголемено учество на бројот на сметките на правните лица (61,3%, или пораст од 4 п.п., во однос на 2019 година) и стабилно учество на сметките на физичките лица (35,2%).

Табела 3

Трансакциски сметки и депоненти

2020 година											
Трансакциски сметки			од кои:			од кои:			Вкупен број на депоненти		
			Сметки достапни преку ПС или друг уред само за извештаи			Сметки достапни преку ПС или друг уред за плаќања и извештаи					
Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ	Вкупно	ФЛ	ПЛ
3.818.219	3.633.806	184.413	1.508.879	1.400.955	107.924	558.599	492.436	66.163	1.844.001	1.728.024	115.977
Процентуално учество од „Трансакциски сметки“			39,5%	38,6%	58,5%	14,6%	13,6%	35,9%			
Процентуално учество од „Сметки достапни преку ПС или друг уред само за извештаи“						37,0%	35,2%	61,3%	2,1	2,1	1,6
Содносот со „Трансакциски сметки“											

Извор: НБРСМ

Бројот на блокирани трансакциски сметки на крајот од 2020 година изнесуваше 222,3 илјади, или 5,82% од вкупните трансакциски сметки (коишто се во сопственост на 103,1 илјада депоненти) и оствари годишен пад од 4% во однос на 2019 година. Од нив, 184 илјади блокирани сметки им припаѓаат на 76,5 илјади физички лица, при што се забележува умерен пад од 4% на годишна основа (наспроти 191,3 илјади блокирани сметки во сопственост на 80,6 илјади физички лица во 2019 година). Бројот на блокирани сметки на правни лица (38,3 илјади блокирани сметки во сопственост на 26,6 илјади правни лица) е намален за 6% во споредба со изминатата 2019 година.

Графикон 10

Годишни промени кај блокираните сметки (%)

Извор: НБРСМ

Вкупниот број платежни картички на крајот на 2020 година изнесуваше 2,1 милион картички и бележи годишен раст од 14,6%. Најголемиот придонес во годишниот пораст на бројот на платежните картички во циркулација се должи на издавањето на домашната платежна картичка, како една од мерките на Вадата на Република Северна Македонија за поддршка на економската активност во услови на ковид-19. Од вкупниот број платежни картички, 83% им припаѓаат на платежни картички со дебитна функција и 17% се картички со кредитна функција, задржувајќи го истото структурно учество како во претходните три години. Притоа, физичките и правните лица најмногу ги поседуваат картичките од брендот „виза“ (55%), по што следува брендот „мастер кард“ (42%), додека останатите брендови се релативно малку застапени (3%).

Табела 4

Платежна инфраструктура за плаќања со картички

ПЛАТЕЖНА ИНФРАСТРУКТУРА	2016	2017	2018	2019	2020
Вкупно картички со платежна функција	1,818,676	1,821,997	1,821,483	1,847,394	2,114,133
<i>од кои според функцијата на картичката</i>					
дебитна	1,443,022	1,447,425	1,449,241	1,474,423	1,756,294
кредитна	375,654	374,572	372,242	372,971	357,839
<i>од кои според брендот на картичката</i>					
Мастер кард	659,331	681,362	743,070	793,744	899,085
Виза	1,112,626	1,091,409	1,028,375	1,004,154	1,173,563
Останати брендови	79,243	76,512	69,983	66,329	63,914
<i>од кои според технологијата на плаќања</i>					
контактни /безконтактни	252,851	498,199	757,161	979,576	1,317,290
Интернет	18,764	19,337	19,753	19,638	10,872
Банкомати	1,039	1,031	1,040	1,040	1,001
со функција за депонирање готовина	86	118	138	164	193
со функција на кредитен трансфер	256	280	290	355	359
Уреди за електронски трансфер на средства на физички места на продажба	34,826	31,995	31,999	32,577	33,699
контактни /безконтактни	12,056	15,807	19,341	21,035	24,466
Уреди на виртуелни места на продажба (интернет-продажни места)	711	832	857	1,020	1,459

Извор: НБРСМ

Во текот на 2020 година, покрај домашните издадени платежни картички во рамките на владиниот проект, забрзано се вршеше замена на контактните картички со картички со контактнo-бесконтактната технологија, вклучително и замена на платежните картички чијшто рок сè уште не беше истечен. Следствено, на крајот од 2020 година учеството на контактнo-бесконтактните картички во вкупниот број картички со платежна функција (2,1 милион платежни картички) изнесуваше значителни 62%, што во однос на крајот на 2019 година претставува зголемување на нивното структурно учество за 9 п.п., при забележан висок годишен раст на контактнo-бесконтактните картички од 34%. Во 2020 година, три банки го нудеа виртуелниот паричник интегрирајќи ја бесконтактната картичка со мобилната апликација. Со ваквата технолошка иновација, кога сите неопходни елементи за безбедно и ефикасно извршување на плаќањето се интегрираат во мобилната апликација, домашниот пазар на платежни услуги се збогатува со модерен, удобен и сигурен начин за извршување на плаќањата, којшто ја исклучува физичката употреба на пластичната платежна картичка.

За примена на бесконтактната технологија, паралелно со растот на бројот на контактнo-бесконтактните картички, забележлив е и годишен раст од 16% на бројот на инсталирани уреди на продажните места коишто покрај контактна, поддржуваат и бесконтактна технологија, со што достигнаа учество од 72,6% во вкупниот број уреди за електронски плаќања на физичките места на продажба на крајот на 2020 година (24.466 инсталирани контактнo-бесконтактни уреди од вкупно 33.699 уреди за електронски трансфер на средства на физичките места на продажба). Воведувањето на дигитализацијата на плаќањата во доменот на картичното работење доведе и до промена на навиките на плаќањата на физичките и правните лица, односно користење на придобивките на бесконтактната технологија, така што се зголеми бројот на плаќањата со контактнo-бесконтактните картички за 55% во 2020 година, во однос на 2019 година.

Графикон 11

Годишни промени на бројот на платежни картички, уредите на физичките места на продажба и бројот на трансакциите, според технологијата на плаќањата (%)

Извор: НБРСМ

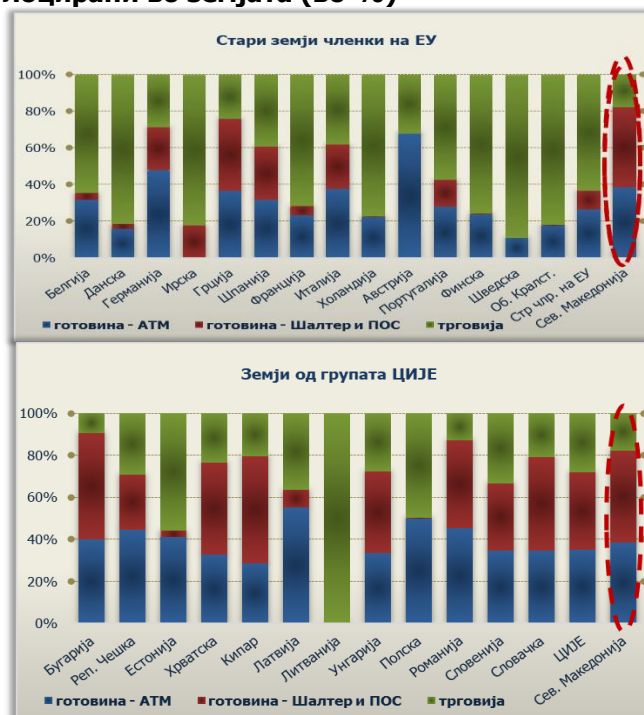
Зголемена понуда и употреба на современи дигитални уреди за вршење на плаќањата во 2020 година се забележува и преку годишното зголемување од 18% на бројот на банкоматите со дополнителна функција за депонирање готовина (193 банкомати), додека, пак, бројот на банкоматите со дополнителна функција за иницирање кредитен трансфер е стабилен (359).

На крајот на 2020 година, при годишен раст од 7,2%, вкупниот број трговци во земјата коишто прифаќаат плаќања со платежни картички достигна 13.256, при што најголемо учество од 90,4% имаат трговците што ги прифаќаат на физичките места на продажба (11.987), додека, пак, 9,6% или 1.269 се трговци коишто ги прифаќаат плаќањата со картичка на виртуелните места на продажба. Како резултат на корона-кризата, социјалната дистанца и потребата од заштита на граѓаните, компаниите започнаа со отворање голем број виртуелни продавници, па така во споредба со минатата година, забележан е значителен годишен раст на бројот на трговци коишто прифаќаат плаќања со картичка на виртуелните места на продажба (за 45%), при умерен раст на бројот на трговците коишто прифаќаат плаќања со картичка на физичките места на продажба (4,3%).

3. КОРИСТЕЊЕ ГОТОВИНА

Готовите пари во земјата може да се повлекуваат од банкоматите во земјата и на шалтерите на банките со платен налог или со употреба на платежна картичка на ПОС-терминал лоциран на шалтерот на банката. Во 2020 година, трансакциите со платежни картички за повлекување готовина учествуваат со 82% (44% од шалтерите и 38% од банкоматите), додека трансакциите со платежни картички во трговијата учествуваат со 18% во вкупната вредност на трансакциите со платежните картички издадени во земјата на домашните уреди. Притоа, забележано е зголемување на учеството на вредноста на трансакциите со платежни картички во трговијата за 5 п.п. во 2020 година, во споредба со 2019 година, што укажува на тежнеење на населението кон поголемо користење на платежните картички во трговијата во земјата.

Графикон12
Учество во вкупната вредност на трансакции на резиденти на уредите лоцирани во земјата (во %)

Извор: НБРСМ и ЕЦБ

Сепак, употребата на платежните картички во Република Северна Македонија сè уште главно е насочена кон повлекување готовина, додека во старите земји членки на ЕУ, најголемиот дел од вредноста на трансакциите со платежни картички издадени во земјата е во трговијата (63,5%), а подигнувањето на готовината учествува со 36,5% во вкупната вредност (26,2% од банкоматите и 10,3% од шалтерите и ПОС-терминалите⁶). Како и во изминатите неколку години, така и во 2020 година, Шведска е лидер во оваа група земји за користење платежни картички во трговијата, со високи 89%. Земјите од групата ЦИЈЕ забележуваат, во просек, високо учество на готовината во вкупната вредност на трансакциите со платежни картички издадени во земјата на банкоматите и шалтерите (72%) и ПОС-терминалите (28%). Може да се забележи дека жителите на Естонија и Полска релативно повеќе ги користат платежните картички во трговијата во споредба со останатите земји од групата ЦИЈЕ⁷.

⁶ Подигнување готовина на уредите за електронски трансфер на средства на физичките места на продажба (ПОС-терминали) се користи во земјите од групата на старите земји членки на ЕУ и во групата земји од ЦИЈЕ, но не и во Република Северна Македонија.

⁷ Во земјите од групата ЦИЈЕ најголемо учество на трансакциите со платежни картички во трговија во вкупната вредност на трансакциите на уреди лоцирани во земјата со платежни картички издадени во земјата се забележува кај Естонија (55,8%),

4. ПЛАТНИТЕ СИСТЕМИ ВО ЗЕМЈАТА

Во Република Северна Македонија плаќањата во денари се извршуваат преку повеќе платни системи преку кои се разменуваат информации и се порамнуваат трансакции со примена на анализирани платни инструменти. Платните системи преку кои се извршуваат плаќањата во земјата се Македонскиот интербанкарски платен систем – МИПС⁸, со којшто управува Народната банка, Клириншките интербанкарски системи – КИБС⁹ и Интернационалниот картичен систем – КАСИС¹⁰. Сите деловни банки имаат сметки кај Народната банка преку кои во рамките на МИПС ги порамнуваат меѓусебните трансакции, трансакциите со Народната банка и трансакциите со државата и државните органи. Покрај преку МИПС, плаќањата на износ до 1 милион денари може и вообичаено се извршуваат преку системите за мали плаќања КИБС и КАСИС.

Графикон 13

Учество на платните системи во вкупната вредност на трансакции во 2020 година (%)

Графикон 14

Учество на платните системи во вкупниот број трансакции во 2020 година (%)

Извор: НБРСМ

Во 2020 година, вкупната вредност на трансакциите во земјата преку платните системи достигна 15.729 милијарди денари, забележувајќи годишен раст од 10,9%¹¹, при остварени 29,6 милиони трансакции и годишен пад од 3,6%. Од аспект на вредноста на трансакциите, најголемиот дел се извршени преку платниот систем МИПС, и тоа 97%, додека, пак, останатиот дел од 3% од вкупните плаќања се извршени преку платниот систем КИБС. Незначителен дел е извршен преку платниот систем

додека најниско учество се забележува кај Бугарија (9,3%). За Литванија, на располагање се само податоци за остварена вредност со платежни картички во трговијата.

⁸ МИПС – Македонскиот интербанкарски платен систем е систем за бруто-порамнување во реално време (RTGS) на плаќањата и главно се користи за плаќањата со висока вредност и за итните меѓубанкарски плаќања.

⁹ Клириншката куќа „Клириншки интербанкарски системи“ АД Скопје е оператор на системот за мултилатерално одложено нето-порамнување за обработка на мали плаќања, чиј износ не надминува 1.000.000 денари

¹⁰ Интернационалниот картичен систем АД Скопје (КАСИС) претставува систем за мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќањата со домашни брендови на платежни картички.

¹¹ Високиот годишен раст на вредноста на прометот е резултат на зголемено пласирање депозити преку ноќ од страна на банките кај НБРСМ коишто се порамнуваат во МИПС.

КАСИС. Ваквата распределба укажува на поволно распоредување на меѓубанкарските трансакции од аспект на вкупната вредност преку платните системи, имајќи предвид дека со тоа значително е намален ризикот на порамнување преку системите со одложено порамнување (КИБС и КАСИС). Во структурата на бројот на трансакции во истиот период, најголемо учество забележа платниот систем КИБС (78%), по што следуваат платните системи МИПС и КАСИС со 22% и 0,03%, соодветно.

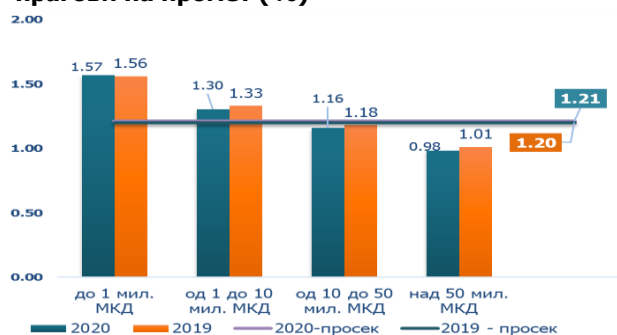
Нето-порамнувањата на плаќањата преку платните системи КИБС и КАСИС се вршат на редовна основа преку системот за порамнување МИПС, којшто во 2020 година работеше 247 дена и овозможи достапност за учесниците во системот од 99,97%.

5. НАДОМЕСТОЦИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ПЛАТЕЖНИ КАРТИЧКИ

Во 2020 година, **просечниот надоместок којшто издавачите на платежните картички¹² (банките и другите финансиски институции) го наплатиле од трговците претставува 1,21% од вредноста на прометот. Иако во 2020 година се забележуваат одредени мали поместувања кај надоместокот во зависност од големината на прометот на трговецот наплатен со платежна картичка, сепак и натаму постои голема разлика помеѓу надоместокот за највисокиот и најнискиот промет по вредност.** Притоа, намалување на надоместоците во 2020 година се забележува речиси кај сите категории трговци. Следува дека најголемо намалување има кај трговците со највисок годишен промет над 50 милиони МКД и оние со годишен промет од 1 до 10 милиони МКД, и тоа кај двете категории на промет на трговците за 0,03 п.п, додека, пак, кај трговците со висок годишен промет од 10 до 50 милиони МКД е забележано намалување од 0,02 п.п. Пораст кај надоместокот е забележан единствено кај трговците со годишен промет понизок од 1 милион за 0,01 п.п.

Графикон 15

Надоместоци на продажното место по прагови на промет (%)

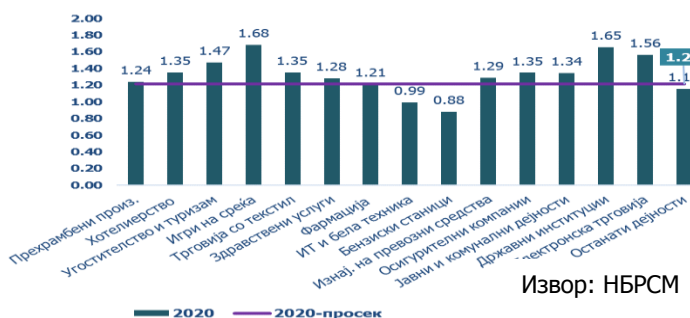

Извор: НБРСМ

¹² Издавачи на платежни картички во Република Северна Македонија се банките и „Динерс клуб интернационал Мак“ ДООЕЛ Скопје, како финансиско друштво за финансиска активност за издавање и администрирање кредитни картички. „Динерс клуб интернационал“ е тристрана платежна шема којашто самата дава услуги на прифаќање трансакции и услуги на издавање платежни картички.

Графикон 16

Надоместоци на продажното место по вид на дејност на трговецот (%)

Извор: НБРСМ

Од аспект на дејноста на трговецот, **највисок надоместок од (1,68%) се наплатува за услугите од „игри на среќа“ (1,68%), „државните институции“ (1,65%) и „електронската трговија“ (1,56%).** Иако станува збор за дејности во кои е забележан највисок надоместок, сепак во однос на 2019 година се забележува негово зголемување кај „игрите на среќа“ за 0.16 п.п, но и намалување кај „државните институции“ и

„електронската трговија“ за 0,05 п.п и 0,07 п.п, соодветно. Од друга страна, и во 2020 година исто како и во претходните две години, најнизок и стабилен е надоместокот кај „бензинските станици“ (0,88%), додека другите дејности коишто бележат надоместоци под просечниот надомест (1,21%) во 2020 година се: „останати дејности“ (1,15%) и „ИТ и бела техника“, 0,99%. Во споредба со 2019 година, анализата покажува дека дејностите со највисоко зголемување на надоместокот се „игрите на среќа“ со 0,16 п.п, „прехранбените производи“ и „фармацијата“ со 0,12 п.п., но одредено зголемување над просекот од 0,06 п.п. има и кај дејностите „угостителство и туризам“ и „трговија со текстил“.